

**MORA
KOMMUN**

**LEKSANDS
KOMMUN**

**Vansbro
kommun**

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling, Europa
investerar i landsbygdsområden

Minnesanteckningar Vildmarksfika 7e maj 2024

Tema Organisering och samverkan

Deltagare: 12 personer. Representanter från kommuner, företagare, markägare, Coompanion Dalarna, Visit Dalarna och SLU.

Mål: sätta ord på och konkretisera mer hur organisering av Vildmarksriket skulle kunna se ut.

Kärnfrågor: Hur ska alla intressenter komma till tals, få rådighet över framtida utveckling?

Nästa träff: 15e maj på Leksands folkhögskola. Tema kärnvärde, positionering, mål och vision

Program:

12.00 – 12.45 Lunch Mora Parken, meddela ev specialkost.

13.00 – 13.15 Daniel Nilsson, projektledare och Ulrica Persson, Coompanion Dalarna, hälsar välkommen

13.15 – 13.30 Tillbakablick från träffen i Siljansnäs och nulägesuppdatering, Daniel Nilsson

13.30 – 14.00 Vad kan vi lära av andra destinationer hur de organiserat sig?

Daniel Nilsson

14.00 – 14.30 Tänkbara organisationsformer och dess förutsättningar, Ulrica Persson

14.30 – 15.00 Mingelfika

15.00 – 16.00 Workshop – Så skulle den framtida organiseringen av Vildmarksriket kunna se ut. Vi delas in i grupper och diskuterar olika lösningar

16.00 – 16.20 Redovisning och summering

16.20 – 16.30 Nästa träff 15 maj 09.00 – 16.30 Leksands Folkhögskola – Tema kärnvärde, positionering, mål och vision

Ulrika Persson, verksamhetsledare Coompanion Dalarna.

Berättar om hennes roll på Coompanion, Visit village, ASF-företag. ASF-företag: arbetsintegrerade socialt företag. Arbetsintegrering är centralt i företaget. Och man utformar och hittar uppgifter som passar de personer som kommer in i företaget, växer ut åt de håll som man får in kompetens inom. Finns ett par sådana företag lokalt i området som gör spännande och bra saker. Bland annat Mora Diakoni och Siljansnäsresursen. Mora Diakoni jobbar bland annat med upprustningen av Romboleden. Mora kommun nyligen genomfört ett projekt att stötta skapandet av flera ASF-företag och byggt upp en stödstruktur. Kanske finns det liknande strukturer i Vansbro eller Leksand, oklart.

Dragning Daniel

Vad är naturturism. I relation till friluftsliv, i relation till ekoturism. Studier från andra länder pekar på att investeringar i leder och naturturism ofta skapar mervärden och ger tillbaka i snitt 10 gånger insatsen.

Projektet: löper mellan 3 juli 2023 – 24 september 2024. Hittills har vi samlat in mycket data och kartlagt förutsättningarna. Som vi under våren kuggat i projektets olika arbetapaketer och samverkat kring. Det är viktigt att få med kommunerna och politiken. Vid projektslut är målet att ha en plan för hur vi ska jobba framåt gemensamt med Vildmarksriket.

Vad lärde vi oss i Siljansnäs, vid förra vildmarksfikat? Målet var att komma framåt med ledinfrastrukturarbetet. Daniel presenterar skiss, förslag till entréer, ledutveckling och turistisk infrastruktur kopplat till Vildmarksriket. Detta är inte satt i sten utan är ett diskussionsunderlag. Målet är att peka ut några naturturismintressanta områden dit man styr turistflödena. Platsar där man med guide kan uppleva intressant natur. Alltså, handlar inte främst om att tillgängliggöra hela området i sin helhet för turism, utan peka ut några naturturismintressanta områden. I dessa områden tar man fram avtal med markägare som dessa också känner sig bekväma med och kan tjäna pengar på i komplement till sitt skogsbruk. Det skapar bättre förutsättningar för god dialog och att olika parter kan känna rådighet över utvecklingen. En upphandling har nyligen gått igenom där vi ska kartlägga naturturismintressanta punkter och stråk. Detta kommer utgöra ett underlag för att identifiera några möjliga sådana punkter och områden som man kan rikta turism mot, givet att vi kommer överens om bra markägaravtal kring dessa områden.

Att förankra projektet i politiken, och konkretisera intäktsmodeller är två centrala punkter som projektet kommer fokusera på framåt. Detta är inte löst ännu, men det ska det inte heller vara. Detta behöver vi formulera tillsammans.

Vildmarkskortet är en idé för ersättning som vi funderar på. Den här lösningen, att turister betalar för ett kort för att nyttja området, finns redan på andra platser, och skulle kunna vara en lösning för att exempelvis vägföreningar och markägare får ersättning för att turister brukar vägar och mark. Vi har ett arbetspaket och studenter från SLU som jobbar med att ta fram rapport kring vilka alternativ till inkomstkällor som det finns i denna kontext.

Vidare planerar vi nu att genomföra en tävling där studenter från SLU och Dalarnas Högskola får komma med förslag på hur man kan designa entréer, rastplatser, platser för toaletter och sophantering, boendenheter. Tre studenter som kommer med de bästa förslagen får göra studiebesök i området för att ta vidare sina idéer och göra mer utförliga förslag. Av dessa koras en vinnare. Detta blir en bra

möjlighet för dem att skissa fram ett projekt som de kan använda i portfolio, och för projektet är det en god förutsättning för att få tydligare visualiserat material. Detta tror man är en god idé. För att ligga i framkant för att hantera eventuella farhågor, hur man ska nå ut med information, lösa toaletter, sophantering, etc.

Goda exempel på organisering från andra platser:

Glaskogen: Naturreservat och stiftelse med kommunerna representerade. Stiftelsen har i uppdrag att främja friluftslivet och underhålla infrastrukturen. De har cirka 60 000 gästnätter årligen. De har 9 heltidsanställda och cirka 25 sommaranställda. Aktiviteter inom grön rehabilitering anknutna till detta. Intressant eftersom liknande aktörer finns på denna plats också.

Coompanion Dalarna berättar om Visit Village.

Ursprungliga projektet startade 2021. Bakgrund: man ville ta tillvara på platsen, lyfta lokala byar och främja landsbygdsutveckling via besöksnäring. Då med byar som utgångspunkt snarare än vildmark, men finns lärdomar att dra för Vildmarksriket. Utgångspunkten var studie av en ort där man dragit igång cykelleder och turistisk infrastruktur som uppskattades av turister, men som inte kom byarna till gagn ekonomiskt. Konceptet ska bidra till ökad turism på landsbygden och samtidigt gynna byarna. Inspiration ett Italienskt projekt, Albergo Diffuso. Istället för att bygga stora hotellkomplex så såg man hela byn som hotellet. Människor bodde utspritt på olika boenden, hos olika människor, och gick på de lokala restaurangerna, istället för att bara ett stort hotellkomplex gynnar. Det är en kooperativ idé. Fyra befintliga byar i Dalarna idag, Venjan + Siljansnäs, Vikarbyn, Dala-Floda. Två ytterligare byar på väg in. Organisering kring Visit Village: varje by utgörs av en krets. Alla ska ha samma möjlighet att komma till tals, oavsett om byn har många eller få deltagare i projektet. Varje by har sen en rösträtt. Centralt är att inte öppna dörrarna för massturism, utan snarare bjuda in till lokala och genuina upplevelser där turister kan få uppleva och ta del av lokala kulturarv och traditioner. Förhoppning att skapa möjligheter för arbetstillfällen lokalt, och på sikt skapa potential för att unga människor bor kvar och fler flyttar tillbaka till / till landsbygder. Siljansnäsresursen, ASF-företaget i Siljansnäs, är en aktör i detta. Visit Village är en ekonomisk förening, varje krets utser en kretsansvarig som för kretsens talan vid stämma exempelvis. Skulle Vildmarksriket kunna utgöra en krets? Spontant kanske inte, byarna och bya-liv är i centrum. Men det finns möjligheter att sampaketera tillsammans med Vildmarksriket. Visit Village lyfter en helhet, med aktivitetsbolag, boende, mat. Vildmarksriket kan i detta bidra mycket med att skapa förutsättningar för fler aktivitetsbolag, skjuta till aktiviteter och ett intressant aktivitetsområde. Vildmarksriket som projekt skapar bättre förutsättningar för existerande och nya aktivitetsföretag att utvecklas och växa. Detta kan möjliggöra för boende och mataktörer. Finns i dagsläget inte någon Visit Village i Vansbro, men förhoppningsvis i nära framtid. Entréplatserna för Vildmarksriket skulle exempelvis kunna utgöra kretsar inom Visit Village.

Medlemskap: betalar medlemmarna något för att vara med? Ja, det är en ekonomisk förening dit kretsarna betalar en årlig avgift och en insats när man går in. Insatsen är beroende på omsättning. Finns det någon som är avlönad som jobbar med detta? En styrelse som får styrelsearvode. Och sen är det ett pågående projekt där en person finansierad av projektmedel jobbar för att sprida information om projektet. Turister som kommer till olika byar betalar till aktören de besöker. Vissa bokningar går genom visit village, där en del av pengarna går tillbaka till den ekonomiska föreningen. För marknadsföring av det större konceptet, av området i stort, främst. Men alla aktörer kan också på egen hand driva verksamhet där de tar in betalning direkt till sig själva, exempelvis kan boendeanläggningar ligga kvar på

booking eller andra sidor där de får in bokningar separat. Det är fritt för exempelvis föreningar, enskilda personer, företag att gå med i kretsen. För att starta en ny krets behöver man kunna erbjuda boende, mat och aktiviteter. På helårsbasis eller funkar det om man har vissa delar av detta endast under sommaren? Exempelvis sommarcafé. Man behöver kunna erbjuda någonting ätbart exempelvis under hela året, men på flera platser har man löst detta när behovet uppstått.

Paus

Workshop:

Frågeställningar:

- Vad tror du är viktigt att tänka på när det kommer till organisering av Vildmarksriket?
- Vilken / vilka nyckelintressenter ser du när det kommer till förvaltning, drift, underhåll och utveckling (häri ryms också verksamhetsutveckling, marknadsföring) av Vildmarksriket?

1a frågan:

- Tydlighet, och det får man om man har skrivna kontrakt, och alla vet vad man kan förvänta sig när det kommer till vad man kan få ut av det, och vad man förväntas bidra med.
- Viktigt att från första början få med jordägarna. Gemensamhetsskogarna och vägförvaltarna. Att de är med på ett tydligt sätt. Det finns en skepsis fortfarande i dessa grupper, vilket är naturligt i det här skedet. Hur kan vi se till att de får inflytande och ställer sig positiva till detta?
- Det har varit svårt att få en kontakt in med Järna jordägare, men det behöver vi få till.
- Samfällda ytor för avläggning av virke, dessa används i princip, ägs ofta gemensamt och har i många fall växt igen. Kan man använda dessa på något sätt så markägare också tjänar pengar på dessa?
- Kommunikation och tydlighet viktigt. Tycker det länge har varit svårt att få grepp om vad det här projektet handlar om. Förstå syfte – detta är helt centralt att kommunicera, på ett positivt och tydligt sätt. Men också i relation till andra aktörer. Alltså i relation till Visit Dalarna till exempel, vilken roll har de över lag, och i relation till Vildmarksriket. Kommentar: Man har hittills valt att inte gå ut med en bred marknadsföring kring projektet, eftersom det är ett utvecklingsprojekt. Det har varit ett medvetet val. Men nu börjar det utkristallisera sig mer konkreta exempel och mer tydliga målbilder. Detta behöver kommuniceras ut. Med utgångspunkt i "whats in it for us" – med utgångspunkt i vem man pratar med.
- Projektet behöver bättre visualiseringsverktyg för att visa upp vad man vill åstadkomma. Och vad som är planen inte bara nu i närtid utan på lite längre tid.
- Viktigt att vi har kvar kommunerna. Att vi inte tappar bort dem längs vägen. Deras engagemang behövs. Om inte annat för att de också är en markägare i flera fall.
- Finns på gång att ta fram ett avtal mellan Leksands kommun och stora Enso kring markanvändning. Detta är väldigt viktigt. Ger ett konkret exempel på hur markanvändning skulle kunna se ut, förankrat i detta område.
- Vänta med att kommunicera alltförmycket kring intäktssmodeller nu – tills man har konkreta förslag och underlag att diskutera utifrån. För att inte avskräcka, och för att inte bara prata löst om intäktssmodeller, utan för att det på en gång ska bli konkret hur markägare kommer påverkas, hur marken kommer användas, hur användandet kommer ersättas etc. Den här diskussionen måste komma till med en gång.
- Viktigt med skriftliga avtal – men samtidigt kan det vara så att det finns en kultur om att inte vilja skriva på skriftliga avtal, för att man tror att man binder upp sig för hårt eller under för lång

tid då. Hur ska man lösa detta? Långsiktighet är viktigt, exempelvis om man investerar mycket pengar i att rusta upp leder så behöver man veta att dessa får användas på sikt.

- Viktigt att alla aktörer är med i organisationen.
- Behövs en strukturerad organisering kring leder och infrastruktur. Långsiktighet. Och det finns mycket att dra på, mycket lärdomar från andra platser och mycket i regelverk och beslutsunderlag, ramverkvandring.se exempelvis. Där finns mallar för olika aktörers funktioner – bra filmer och dokument att ta del av. Men vem ska utföra är en central fråga. Men när det är tydligare hur intäkter för detta underhåll kommer in så kommer detta bli enklare.
- Ska man ha ett gemensamt avtal för markanvändning? Ja, det är ambitionen. Men man behöver samla det som redan finns på platsen idag. Kommuner har avtal med markägare, samt en del existerande naturturismaktörer. Men hur ska man samla detta? För att det ska vara attraktivt för naturturismföretagare, och enkelt att organisera, så behövs ett gemensamt markägaravtal. Och detta behöver vara skriftligt. Det blir också ett incitament för både naturturismföretagare, som skriver upp på vissa villkor, och för markägare, som får tydlighet i hur de ersätts och dessutom faktiskt kan dra in intäkter på naturturism. Skriftligt avtal för markanvändning är en förutsättning.
- Jaktlag med skriftliga arrendeavtal med markägare utgör kanske ett gott exempel.

2a frågan:

- Vissa aktörer har en viktigare roll att fylla beroende på funktion. Alltså, vilka är det i Vildmarksriket som borde ha ansvar för förvaltning, utveckling, etc? Det är viktigt att systematisera den frågeställningen utifrån funktion. Föreningar, företag, markägare, kommuner, länsstyrelse, etc. Men vilka uppdrag de olika aktörerna ska ha skiljer sig åt.
- Glasskogen fick en egendom att förvalta när man bildade ett naturreservat, det möjliggjorde att skapa en stiftelse. Man hade då också ett förvaltningsråd, med representanter från olika håll, markägare etc. Förvaltningsrådet skapade i det fallet förutsättningar för att skapa rådighet och ansvarsfördelning.
- Ett alternativ: Vildmarksriket likt Siljan Geopark ligger under Visit Dalarna. ASF-företaget hjälper till med underhåll. Ekonomisk förening med naturturismföretagare. Och därtill ett "råd" eller forum med markägare, länsstyrelse, kommuner, representanter från ekonomiska föreningen. Alltså fyra organisationsformer som utgör helheten. Där de olika enheterna har lite olika ansvar, men rådet ändå i någon mån är högst i hierarkin när det kommer till Vildmarksrikets utveckling. Sen kan det därtill krävas ett antal undergrupper som exempelvis jobbar med cykling, vandring, fiske.
- Vem äger den turistiska infrastrukturen som skapas? Är det markägare, aktivitetsbolagen, annan aktör? Vem är det som har avtal med markägare, vilken juridisk person är det?
- Hur ser man till att det inte väcker frågor om orättvisa om endast vissa markägare, som har infrastrukturen på sin mark, ersätts för ökad turism i området i stort? I likhet med om vindkraftsverk sätts upp på en mark, där ägaren får ersättning, men övriga närliggande fastigheter inte får någon ersättning. Där har man i vissa fall formulerat en bygdepeng, där vissa procent ska gå tillbaka till bygden. För att alla lokalt ska gynnas. I likhet med grundtanken kring vindkraft, där man tänker att vindkraft inte bara kommer påverka den direkta markägaren, så kommer ökad turism inte heller bara påverka en markägare där glamping-tält exempelvis sätts upp. Det behöver därför finnas system för att en bredare skara ska ersättas ekonomiskt. Vägsamfälligheter exempelvis, och kanske en bredare grupp markägare.
- Gott exempel från Bohuslän: Kajakföretag och Västkuststiftelsen gått samman i projekt som finansierar solcellsdrivna torrdass. På så sätt styr man kajakturister till vissa utpekade områden,

där det finns toaletter och man kan ladda telefonen. Hållbarare och säkerhetstänk bakgrund. Detta kan man lära sig av.

- Hur får man in intäkter för att jobba vidare med detta? Pengar för att bygga upp den turistiska infrastrukturen, och hur vi tar betalt för den. Det här är till stor del en social innovation. Att se på det här arbetssättet, som till viss del är unikt för Vildmarksriket, som en social innovation öppnar upp nya dörrar för att söka pengar.
- Politiskt viktigt att hitta ett sätt att få med opposition också. För att komma till långsiktighet. Med en gemensam målbild och avsiktsförklaring. Hur åstadkommer man detta? Ett nästa steg är att bjuda in till samtal med politiker, detta har vi inte kommit till ännu, men ska ske. Kommunalrådsberedning eller kommunstyrelsen skulle kunna vara bra forum. Men det är ofta upp till kommunen att bestämma vilket forum man kommer bjudas in till. Men att förankra en gemensam vision politiskt vore en framgång. Men det kommer eventuellt växa fram över tid, lite i taget. Men samtidigt: vi har ju en vision inom Vildmarksriket – särskilt tydligt efter träffen i nästa vecka – kan vi helt enkelt kommunicera den till politikerna?
- Finansiering framåt: söka pengar för ett pilotprojekt med fokus på vissa geografiska områden inom Vildmarksriket.

Summering av diskussionerna:

1:a frågan: Tydlighet i kommunikationen, god förankring, särskilt mot markägare, och bred inkludering. Bättre visualiseringsverktyg nödvändigt för tydligare kommunikation, och konkreta exempel. Samt skriftliga kontrakt med markägare som bygger på arbetet med avtalsmallar framtagna av LRF, Svenska jordägarföreningen, Visit Dalarna och Naturturismföretagarna - Turism på annans mark.

2:a frågan:

”Alla” aktörer (markägare, civilsamhälle, kommuner, länsstyrelse, företagare, med mera) är viktiga. Men kommer fylla olika funktioner, och ha olika ansvarsområden. Detta behöver vi i projektet fundera mer på – vilka aktörer ska ha vilka funktioner, när och hur? En tanke om att bygga upp organisationen kring fyra olika enheter; 1. Vildmarksriket under Visit Dalarna. 2. ASF-företag hjälper till med underhåll. 3. Ekonomisk förening med naturturismföretagare. 4. Ett ”råd” eller forum med markägare, länsstyrelse, kommuner, representanter från ekonomiska föreningen (kanske också politiker?). Detta kan vara en bra idé, och detta råd kan eventuellt sättas samman ganska omgående, vi borde ha en ganska bra bild av vilka som ska vara med i ett sådant råd. Ett annat viktigt medskick kopplat till 2a frågan handlar om avtal med markägare, här behöver vi konkretisera förslag och diskussionsunderlag för att komma fram till intäktmodeller. Och det är viktigt att få till detta skriftligt. Träffar med politiker behöver också komma till, så snart som möjligt.

Tack för idag!